

Gemeente van onze Heer Jezus Messias

1. Grote, bepaald lastige woorden zijn het, die Jezus hier tegen zijn leerlingen uitspreekt: ‘Hebt uw vijanden lief, doet wel aan die u haten, zegent wie u vervloeken, bidt voor hen die u smadelijk behandelen.’ Het zijn woorden uit een lange rede, een rede die loopt van vers 20 van hoofdstuk 6, tot en met 49. Deze rede uit het Lucasevangelie is minder bekend is dan zijn soortgenoot in het Matteüsevangelie, de Bergrede. Bij Lucas spreekt Jezus niet vanaf de berg als ware hij de nieuwe Mozes (vandaar: Bergrede), maar gebeurt het in de vlakte (v. 17), als de nieuwe Elia. Vanwege die vlakte is het dan ook dat hij de Veldrede wordt genoemd.

Wat is het voor een rede die Jezus hier uitspreekt? Dan moet je allereerst zeggen dat het een leerrede is. De leerlingen zijn zojuist geroepen, zie het begin van hoofdstuk zes, en ze krijgen direct na hun roeping voor het eerst van hun leraar onderwijs: tora-les. Wat je dan zou verwachten, dat is dat Jezus zijn net geroepen leerlingen geloofsonderricht zou geven: onderricht over b.v. de geloofsbelijdenis, dan wel over het Onze Vader? Maar over die dingen, waarmee wij over het algemeen de catechese beginnen, over dat soort zaken hoor je niets! Net zomin geeft hij onderricht over het belang van een persoonlijk leven met God. Wat doet hij dan wel? Hij geeft tora-les over de vraag hoe een leerling van hem zich heeft te gedragen in het leven van alledag.

2. Om de essentie van deze les, deze tora goed te kunnen verstaan, is het goed om ons *eerst* af te vragen, waardoor wij ons gedrag over het algemeen laten bepalen. En dan moet je, denk ik, zeggen en constateren dat het wederkerigheidsprincipe daarin een centrale rol speelt. Naar twee kanten toe, zowel als het gaat om het goeddoen als ook waar het gaat om het kwaaddoen.

Om met het laatste te beginnen: velen van ons komen niet los van het principe van de vergelding. ‘Als je mij een klap geeft, dan krijg je er één terug.’ ‘Degene die mij te pakken neemt, zal ik op mijn beurt te pakken nemen.’ Het gebeurt in onze persoonlijke relaties, maar ook in onze zakelijke relaties. Binnen maatschappelijke en politieke verhoudingen, in het sociale, maar ook in het economische leven, in de binnenlandse als ook in de buitenlandse politiek.

En door hetzelfde (wederkerigheids)principe laten we ons bepalen, als het gaat om het goeddoen. Je geeft iemand een cadeautje op zijn verjaardag, dat in dezelfde prijsklasse zit als het cadeautje dat jij op jouw verjaardag gekregen hebt. Jouw kind heeft voor Sinterklaas een mooie surprise gemaakt, o wee, als jouw kind niet een vergelijkbare fraaie surprise terugkijkt.

En hebben we niet allemaal dezelfde verwachting, dat als jij iets gedaan hebt voor een ander, dat die ander jou nog daarna iets verschuldigd is. Die ander heeft dat in elk geval wel. Dat hij jou nog iets tegoed heeft. En hoe vaak gebeurt het niet, dat je iets doet voor een ander in de hoop of veronderstelling dat de ander ooit nog eens aardig voor jou zal zijn, op dat moment dat jij dat goed zou kunnen gebruiken.

3. Vier vragen heb ik bij dit principe:

(1) De eerste is of we ons zo wel realiseren dat we op deze manier, met het hanteren van dit wederkerigheidsprincipe, ons gedrag laten bepalen door de ander. Beseffen we eigenlijk wel dat we zo onze vrijheid verspelen? Feitelijk, immers, bepaalt die ander wat wij doen of doen zullen!

(2) Een tweede is in hoeverre het tot ons doordringt, dat het in dat gedrag telkens weer om onszelf gaat, dat een dergelijk gedrag, gebaseerd op het principe van vergelding en beloning, ontzettend op onszelf gericht is en nimmer de ander en haar of zijn welzijn in het oog heeft? Of dringt dat niet meer tot ons door, omdat dit principe ons misschien tot een tweede natuur is geworden?

(3) Een derde vraag, maar wel van een hele andere soort, is hoe dat wederkerigheidsprincipe is te verklaren? Heeft dat te maken met quitte willen staan, met gelijkheid in onze onderlinge verhouding? We doen het tenslotte niet zomaar. Daar moet, dunkt me, een bepaald idee of gevoel achter zitten? Is dat het idee, dat anders de orde - wat dat dan ook wezen moge - verstoord wordt? Moet daarom kwaad met kwaad worden vergolden en het goede beloond met het goede? Loopt het anders mis met deze wereld? Denken we dat die wereld als dat niet gebeurt, anders uit

zijn evenwicht raakt, dat die uit het lood zal gaan hangen?

(4) Maar moet je niet zeggen - een vierde vraag - dat met het hanteren van dat wederkerigheidsprincipe het kwade en het goede rustig naast elkaar blijven bestaan als ware zij twee, autonome, twee zelfstandige lijnen die elkaar nimmer zullen kunnen beïnvloeden? Zo komt deze wereld geen stap dichterbij het Koninkrijk waarvan verteld wordt dat er daarin *geen* kwaad meer zal zijn, omdat het overwonnen is door het goede.

4. In deze rede nu doet Jezus een oproep om *dat* patroon van wederkerigheid te doorbreken. Met name, maar niet alleen ten aanzien van het kwade, aangezien dat laatste er nu juist voor zorgt, dat zijn Koninkrijk geen vaste voet krijgt in deze wereld. Jezus doet een oproep tot zijn leerlingen, aan ons om geen kwaad met kwaad te vergelden, om op te houden om de ander met gelijke munt terug te betalen als hij of zij zich vijandig aan jou heeft betoond, maar om hem/haar met liefde tegemoet te treden.

Met liefde? Maar hoe kan dat nou? Je kan je vijand toch nooit liefhebben. Je kan voor hem/haar toch geen gevoelens van liefde koesteren. Nee, dat is waar; daar hebt u helemaal gelijk in. Maar daar gaat het hier ook niet om: om het hebben van affectieve gevoelens voor de vijand. Waar het om gaat, is hoe je je vijand tegemoet treedt, met welke tegendaad: met een *daad* van liefde.

Alleen goed te doen, als aan jou goed gedaan wordt, en alleen liefde te betonen, als er aan jou liefde wordt gedaan, dat is niet zo'n kunst. Jezus noemt dat overigens niet, omdat dat niet zo moeilijk zou zijn. Ook daar hebben wij zelfs nog wel eens moeite mee: om goed te doen, wanneer aan ons goed gedaan wordt. Toch is dat niet de reden waarom hij zo spreekt. Het gaat hem om iets anders. En daarvoor merkt hij op dat ook anderen, de zondaren(!), notabene zij(!), dat doen. Hem gaat het om dat wat de kern van het leerlingschap heeft uit te maken. Daarom vraag ik uw aandacht voor een miniem zinnetje, die er in de grondtekst nog net wat anders uitziet dan in de NBV. Die heeft: 'Is het een verdienste (als je liefhebt wie jou liefhebben)?' De NBG had: 'Wat hebt gij vóór, als je liefhebt degene die jou liefheeft?' Ik zou liever vertalen: 'Wat is voor jullie (dan nog) genade?' Het gaat niet om verdienste, niet ook dat je vóór moet zijn op de zondaren. Het gaat om iets anders, en wel dat op die manier: door lief te hebben degene die jou liefheeft, dat *zó* de genade niet zichtbaar kan worden.

5. Ik denk dat het niet voor niets is dat juist die woorden, de verzen 32-34, de kern van deze leerrede vormen. Die passage waarin we drie keer het woord 'genade' horen. En het is eigenlijk dan ook heel jammer dat dat woord 'genade' in onze vertaling niet is terug te vinden. Want met dat woord wil nu juist drievoudig, dat is volledig, uitgedrukt worden waar het in het discipelschap in zijn kern om gaat, dat is dat een leerling van Jezus Messias gratis handelt, uit genade/gratis, zonder daarvoor van de ander een tegenbeloning te verwachten!

6. Wat die genade nu concreet inhoudt? Dat nu horen wij in de, om deze kernpassage (vv. 32-34) heen liggende, gedeelten. Dat is allereerst de vijandsliefde. Alleen namelijk door zo te handelen, door de vijandschap met liefde te beantwoorden, ja door het kwaad tegemoet te treden met het goede, is het kwaad effectief terug te drijven, is er bevrijding van het kwaad mogelijk! Want wil je de vijandschap *doden* om met Paulus te spreken, dan zal je de vijand lief moeten hebben, aangezien alleen liefde werkelijk ontwapenend kan werken. Het is *de* manier om het kwaad uit onze wereld op te ruimen.

Wij gaan het kwaad en de vijand liever uit de weg. Wij ontlopen het liever. De enige mogelijkheid, zo wil Jezus ons laten zien, is om je ertegenop te stellen met je liefde, dat is door je vijand zonder angst, dat is zonder wapens, want die zijn niet meer dan uiting van je angst, tegemoet te treden. De enige mogelijkheid is de inzet van jouw weerloosheid. En die is bepaald geen teken van zwakte, maar van uitermate grote kracht, want je moet natuurlijk wel durven om je tegenstander zo tegemoet te treden!

7. Toch blijf ik, u waarschijnlijk ook, nog met één vraag zitten. Dat is waarom Jezus zijn onderwijs begint - we zagen immers dat het zijn eerste rede tegen zijn leerlingen was - met zo'n specifieke oproep tot het liefhebben van je vijand? Nu, zo wil hij al direct duidelijk maken dat de leerling in en met heel zijn gang achter hem aan, verzet zal oproepen, hetgeen niet zo vreemd is, als je weet dat Hij zich nou niet bepaald gedraagt zoals het in onze wereld nog steeds gebruikelijk is. Zijn houding, zijn leefwijze, zijn weg roept aversie op, omdat ie haaks staat op alles wat wij gewend zijn hoog te houden: bezit, eer, een goede naam.

De houding van de leerling zal eveneens verzet oproepen, zo wordt hier al heimelijk en onderhuids uitgesproken. De leerlingen zullen op hun weg vijanden tegenkomen, mensen die *zijn* visie, *zijn* leefwijze als bedreiging ervaren.

En de vraag die Jezus hier ogenblikkelijk dan ook aan de orde stelt, is deze: hoe ga je daarmee om, als je in zo'n situatie van vijandschap terecht bent gekomen, als mensen zich vijandig tegen je op zullen gaan stellen, hoe gedraag je je dan?

Jezus roept op tot een bepaalde houding, beter gezegd, tot een bepaald gedrag: te weten, om kwaad nu niet meer met kwaad te vergelden, maar met liefde. En dat niet om er zelf uiteindelijk beter van te worden, maar omdat alleen die weg een einde aan deze vijandschap kan maken.

Dat nu noemt de Schrift: rechtvaardigheid oftewel doeltreffend gedrag. Wil je je bevrijden/losmaken van je vijand, dan is de enige manier waarop je dat doel ook echt kan bereiken: door hem zonder angst en vrees tegemoet te stappen. Die vijandschap kan maar met een 'wapen' bestreden worden. En dat wapen is de genade!

8. Maar dat heeft toch geen enkel effect? Zo reageren wij maar al te vaak. Op het eerste oog niet, nee, ik kan beter zeggen: vanuit ons gezichtspunt niet, gezien vanuit onze neiging tot zelfhandhaving niet, nee. Want het is inderdaad nu niet bepaald zo dat die ander zich opeens zo vriendelijk tegenover jou zal betonen. Dat is waar. Maar we moeten wel zeggen dat het vanuit Gods oogpunt gezien wel degelijk het geval is, ja dat het zelfs loont, die moeite. Is dat immers ook niet zichtbaar geworden in zijn Zoon Jezus Messias. Ook Hij vergold geen kwaad met kwaad, maar betoonde liefde aan zijn vijanden die Hem aan het kruis brachten, door voor hen te sterven, zo verzoening bewerkstellend en de vijandschap dodend.

Als wij nu zijn oproep, zijn methode, d.i. zijn strategie om het kwaad en de vijandschap de wereld uit te helpen, willen kwalificeren als onmogelijk, irreëel of idealistisch of niet lonend of welke term u ook maar wilt gebruiken, diskwalificeren we dan daarmee ook niet zijn weg naar ons toe en de bevrijding van ons kwaad, van onze zonden als onzinnig en/of onmogelijk?

Betekent vertrouwen stellen op Zijn genade, niet ook dat jij nu op jouw beurt bezig hebt te zijn om het kwaad, om alles wat het leven van mensen bedreigt en kan bedreigen, te helpen wegwerken uit deze wereld? Ja toch zeker!

In de Naam van de Vader en de Zoon en de Heilige Geest. Amen.

*Zondag Septuagesima, 17 februari 2019
Bosbeskapel, Den Haag-Zuidwest
ds. Nico Riemersma*